תלמוד בבלי · אחרונים · מראית העין · סדר קדשים

מראית העין על ערכין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראית העין על ערכין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראית-העין-על-ערכין/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ה. 4
דף ח: 4
דף יא: 5
דף טו: 5
דף טז. 6
דף יט. 7
דף כ. 7
דף כט: 7
דף ל: 7
דף לא. 8
דף לב: 8

דף ה.

והא מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו. כתבו התוספות מכאן משמע דגרסינן רבה שלא אמר אביי מר לרבא חבירו וכו' ע"ש. ראיתי בשו"ת הגאון מהר"ר ישראל מברונא ז"ל הנדפסות מחדש דנשאל בסימן קל"ח אם האב רשאי לומר לבנו מר והשיב הגאון ז"ל בסימן קל"ט וז"ל והאב יכול לומר לבנו מר כדאמרינן פרק ע"פ דא"ל רב יהודה לרב יצחק בריה שררותיה דמר ורברבנותיה דמר גרמא ליה למר דלא לימא שמעתא מפומיה עכ"ל. ואעיקרא יש להבין מה זו שאלה אם האב רשאי לומר לבנו מר וכי יש ס"ד דאיכא איסורא דקאמר אם האב רשאי ומה שהביא הרב ז"ל ראיה מההיא דע"פ אינה ראיה דההיא דרך לעג אמרה וזו תוכחה וכמעט גערה במבין שלא יזכה שיאמרו הלכה משמו. ותו קשה דהו"ל להרב להביא דרב יוסף אמר מר לאביי כמ"ש התוספות הכא מזבחים דף ס"ב וגם כתבו התוספות בבתרא דף ל"ד ושבועות דף מ"ז דהרב קורא לתלמידיו רבותינו וכ"ש מר ועיין מ"ש בעין זוכר מערכת מ"ם אות מ"ט ע"ש:

דף ח:

אמר רב יהודה אלמלא צדקתך כהררי אל מי יכול לעמוד לפני משפטיך תהום רבה. **רבה אמר צדקתך כהררי אל מפני שמשפטיך תהום רבה**. כבר הש"ס מפרש במאי פליגי. ואפשר להסמיך עוד בדברי קדשם. דרב יהודה דריש לפי כי תדיר יש מקטרגים למעלה ושואלים דין על האדם ומלך המשפט לפי הדין צריך להענישם אמנם מלך יושב על כסא רחמים מטה כלפי חסד לבקש זכיות האדם ומחשבות טובות שהוא יודעם דוקא ובזה שובתים המקטרגים ומתבטל הדין וז"ש אלמלא צדקתך כהררי אל שמעורר מדת רחמיו ואומר מחשבות טובות וכיוצא מי יכול לעמוד לפני משפטיך שצריך לדון לפי המקטרגים ורבה דריש באופן אחר כי ה' ברחמיו ריחם עלינו דמחשבה רעה אינו מצרפה למעשה. גם שכחה דן ברחמיו שאינו פשיעה כסברת איזה פוסקים אלא היא אונס ובאלו השתים לבד נדדו הלכו כמה חטאות הצבור והיחיד וכיוצא כמה דברים אחרים והקדים צדקותיו כדי להנצל מהמשפטים:

א"נ אפשר על דרך זה במה שנודע מהזהר ומרבינו האר"י ז"ל דכשישראל הם בצרה ובגזרה רעה ח"ו ה' מרחם ויושפעו אורות עליונים ויחודים גדולים ובזה נכנעת הסט"א וגבר ישראל וניצולים ואדרבא ישמחו וירננו כמו שהיה ביצ"מ שנתגלו אורות עליונים ונגאלו וכן בכל נס כלל ופרט יושפע שפע רב ליחד הדודים ובזה ניצולים רבים ויחיד כידוע וז"ש צדקתך כהררי אל להשפיע שפע רב ולהאיר הארות גדולות ואלמלא צדקתך

מי יכול לעמוד לפני משפטיך תהום רבה. ורבה אמר גדולה מזו דלא סגי בעת הגאולה אלא בכל שנה בכל יום ההוא מתגלים האורות שנתגלו בעת הצרה ויבא שפע לישראל וז"ש צדקתך כהררי אל שיהיה השפע בכל שנה ביום ההוא מפני שלשעבר משפטיך תהום רבה והיה גזרה רעה וברב רחמיך לגלות האורות עליונים כן תתמיד צדקתך בכל שנה ביום ההוא:

דף יא:

הם בשלהם וכו'. עמ"ש אני עני בככר לאדן דף ר"א ע"א בס"ד והר"ן ס"פ הנזיקין כתב נקטינן הלכה למעשה והוא סיוע למ"ש ע"ש ודוק:

דף טו:

אמר רבי חמא ברבי חנינא מה תקנתם של מספרי לה"ר אם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים וכו'. אפשר לרמוז במה שחקרתי אני עני בדרושים דהא אמרינן אין קטיגור נעשה סניגור וכמ"ש שלא יכנס כ"ג בבגדי זהב דאין קטיגור נעשה סניגור והתוספות כתבו ביבמות דף ט"ז דכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו לפי שהרג בידיו והקשו בזה דהא אמרינן דדוקא בפנים לא יכנס כ"ג בבגדי זהב משום אין קטיגור אבל בחוץ לית לן בה ונשיאות כפים הוא בבית הכנסת ואיך כתבו התוספות דלא ישא כפיו לפי שהרג בידיו ואין קטיגור ואני בעניי אמרתי דלק"מ דהתם בבגדי זהב הוא מין שחטאו בו אבל בזהב זה לא נעשה חטא ולכן דוקא בפנים לא יכנס ובחוץ שרי. אבל הכא ידיו הללו הם עצמו העון ולכך בכל מקום אין קטיגור ופשוט וא"כ הלשון עצמו שחטא איך הוא בעצמו ילמוד. וישבתי אני בעניותי ע"פ מ"ש הרב גור אריה ז"ל על מ"ש קח לך עגל ואמרו רז"ל לכפר על עון העגל והא אין קטיגור וכו' ותירץ הרב ז"ל דלכפר העון עצמו לא נאמר זה. ומסתייעא מילתיה דרב ממ"ש רז"ל דבכל אבר שחטא יבקש לעשות מצוה בעינים אם נסתכל בדבר איסור יסתכל בתורה. רגלים לדבר עבירה ירוצו לדבר מצוה וכיוצא וא"ש לפי דברי הרב ז"ל דלכפר העון עצמו לא נאמר וממילא מתרצתא הא דידן דלכפר עון הלשון עצמו לא נאמר אין קטיגור. א"נ במ"ש פ"ק דקידושין האשה מתקדשת בשטר ומתגרשת בשטר וליכא בזה אין סניגור וכו' דמילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד. וה"ה בתיקון הלשון בתור' דמילי דלה"ר אמרי"ם המאררים ומילי דאורייתא נחמדים מזהב וכו' ובזה פירשתי פסוק אשית בישע יפיח לו אמרות ה' אמרות טהורות כי הנה הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו ז"ל פירש

יכרת וכו' ומ"מ אשית בישע אתן תשועה לזה שחטא בלה"ר ויש לו תקון יפיח לו אמרות ה' שילמוד בתורה כמ"ש בשמעתין עכ"ד. ואני הדל אומר דהכא רמז הב' טעמים דלא שייך בכאן אין קטיגור האחת הוא יפיח לו הוא לתקן העון עצמו ובזה לא נאמר אין קטיגור ואדרבא זהו כמצותו חטא בלשון שילמוד בלשון על דרך שאמרו רז"ל דבכל אבר שחטא יעשה בו מצוה לתקן החטא. ועוד אמרות ה' אמרות טהורות כמ"ש בש"ס גבי שטר מילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד וה"ה הכא מילי דלה"ר מאיסי ומילי דתורה אמרות ה' ואף שבאו לארץ אמרות טהורות ובזה אין קטיגור. וזה עצמו אפשר דהוא רמוז בפסוק זה דמייתי ר' חמא ברבי חנינא מרפא לשון כלומר לתקן העון עצמו לא שייך אין קטיגור מרפא לשון דייקא. ועוד עץ חיים היא התורה אמרות ה' ומילי דהאי לחוד ומילי דהאי לחוד כדאמרן:

ואם ע"ה ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר ברוח. אפשר דהחוטא בלשון פוגם ברוח כמו שתרגם אונקלוס ולרוח ממללא. ולכן מדה כנגד מדה יהיה לו שבר ברוח שיהיה שפל רוח ויתוקן. ואפשר לרמוז כי שפ"ל גימטריא לשון כה דבהיותו שפל מתקן לשון בכח שכינה הנקראת כה ובזה מתקן הנפש גם כן. ואפשר דעל ידי השפלות מתקן הכל דמי שהוא עניו אין הסט"א שולט בו ועי"ז כלה גרש יגרש הסט"א אשר בו והוי כאלו הקריב כל הקרבנות ואם נגזר עליו איזה גזרות ע"י הענוה מתבטלות ומעבירין לו ע"כ פשעיו ושאר מעלות שאמרו רז"ל ואפשר כי הענו מרכבה לשכינה כי ענו גימטריא קכ"ו אחורים דשם אדני וע"י שבר ברוח נאחז בש"בח מדת רוח הרומז לת"ת וע"י שהוא שפל גימטריא קדוש נמשך שפע מחכמה קדש ובמקום חמת שהיה עליו על עונותיו עתה ממשיך שפע מחכמה לת"ת מ' ובמקום חמת יהיה להמשיך קדושה חמ"ת חכמה מ' תפארת וה' עמו ודוק הטב:

אמר רבא כגון דאמר איכא נורא בי פלניא. שמעתי משם הרב הגדול שארנו כמהר"א יצחקי ז"ל שרמז בזה פסוק חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני הכונה חם לבי אש תוקד דבאמור איכא נורא הוא לה"ר וז"ש בהגיגי תבער אש איכא נורא חשוב דברתי בלשוני שדברתי לה"ר ואני מצטער הרבה דכיון דאיכא נורא הוא לה"ר ודאי מוכרח דנכשל האדם בזה הרבה וחם לבי בקרבי:

דף טז.

לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו. הרמב"ם ז"ל כתב בפני שנאיו והקשה הרב מגן אברהם א"ח סימן קנ"ו והרב פר"ח ז"ל בהגהותיו דהרי אמרו פרק גט פשוט יהודה

חייטא כתביה ואמר לו רבינו הקדוש כלך מלשון הרע ומפרש דאל יספר בטובתו וזה הפך הרמב"ם ז"ל ונעלם מהרבנים ז"ל מ"ש הרמב"ם ז"ל עצמו בפירוש המשנה פ"ד דאבות דמעשה זה היה בפני שנאיו וכמ"ש בפתח עינים שם בבתרא דף קס"ד. ולדעת הרי"ף ורש"י ז"ל דמפרשי שלא להרבות בשבחו יש לישב הסוגיא כמ"ש אני עני בראש דוד פרשת תבא ע"ש:

דף יט.

אמר ר"פ באתרא דשקלי שמכי וכו'. עמ"ש בקונטריס ככר לאדן דף ר"א ע"ב וע"ש על התוספות ד"ה הוא דאמר כרבי עקיבא:

דף כ.

שני דמי עלי וכו'. עמ"ש שם בקונטריס ככר לאדן בס"ד על זה ודוק הטב:

דף כט:

תוספות נרה או הובירה הוה מצי למימר לא זו אף זו. קשה דהתוספות ז"ל כתבו בריש פ"ד דקדושין דבשני תיבות לא אמרינן לא זו אף זו. ומאי דקתני או הובירה אינו מעלה ואינו מוריד תיבת או כמו שכתבנו במקום אחר. ובש"ס דף ל' ק"ק דהשתא דנרה דטרח ומועיל לשדה ואינו נותן דמי החרישה עולה כ"ש הובירה דלא טרח והוי זו ואצל"ז דלא אמרינן אלא מדוחק ויש לישב ופשוט:

דף ל:

דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו. לפום ריהטא יש להרגיש דהול"ל אם עבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו. ואפשר דאגב ארחיה למדנו דהוא הגורם לזה דכיון שעבר עבירה מזה בא לשנותה ומזה בא שנעשית לו כהתר. דכיון דבתרי הויא חזקה זה שעבר ושנה בשתים עלתה לה לסט"א להחזיק בו ומזה בא דנעשית לו כהתר וז"ש כיון שעבר אדם וכו' כאלו נותן טעם דמאחר שעבר ושנה לזה הוא שהותרה לו. ונעשית לו כהתר דהסט"א שהחזיקה בו אחזה שמורות עיניו ומראה לו שהיא התר דבתרי הויא חזקה לכמה מילי:

ואפשר להסמיך זה בכתוב וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום דהיצר אומר לו רק רע דמה שעבר בפעם ראשונה אינו איסור רק רע מיעוט רע ובזה שונה ברע. ואח"כ כל היום נעשית לו כהתר:

ורבא לימדנו דאפילו אם עבר עבירה גדול כח היצה"ר לעשותה לו כהתר ומשם נלמוד בק"ו דאם נהג במנהג טוב או להזדרז במצוה אחת שיזהר מאד שלא להניח מנהגו וזריזותו שאם הניח מנהגו בלי סיבה שני פעמים החזיקה הסט"א ואינה מניחה שיחזור למנהגו. ורבא גדולה מזו השמיענו דאפילו בעבירה שנעשית לו כהתר. ומשם נדין ק"ו לזירוז במצוה וכיוצא:

וזה רמז פסוק משלי סימן ד' החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך באורח רשעים אל תבא וכו' אזהרה שמענו החזק במוסר במה שנהגת מנהג טוב לעבודת הבורא יתברך החזק במוסר ולא תניח מלעשותו כלל ואם פעם אחת הנחת אל תרף פעם שנית שאם הנחתו שתי פעמים יהיה קשה לחזור לנהוג אותו דהסט"א מתחזקת ומזה תדין כי בארח רשעים אל תבא ואם באה פעם אחת אל תאשר בדרך רעים שנית פרעהו אל תעבור בו ואם עברת שטה מעליו בפעם שניה. כי תכף הסט"א מתחזקת. וצריך שלא ליתן לה יד:

באופן שצריך לדקדק בכל ענייניו וישים כל מעייניו ויפקח עיניו להחזיק תדיר במנהג טוב וזירוז מצוה אשר נהג ולהתרחק מאד מהעבירה יבטח בשם ה' וישען ברחמיו להיות עזרו ומגינו וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים:

דף לא.

תוספות תני חדא. עיין מה שכתבתי בעניותי בקונטריס ככר לאדן דף ר"א בס"ד:

דף לב:

בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הו"ל זכותא דארץ ישראל. לכאורה יפלא לפי מ"ש רבינו האר"י ז"ל דמה שלא בא משה רבינו ע"ה לארץ ישראל היינו שבחינתו היא למעלה מבחינת ארץ ישראל ובהא ניחא מ"ש לו רב לך כלומר מעלתך גדולה מארץ ישראל וכמ"ש בעניותי בדרושים בס"ד ובזהר אמרו דהוא בעלה דמטרוניתא א"כ אמאי הי"ל צורך לזכות א"י בכל מקום היה יכול בכח גדולת נשמתו לבטל יצרא דע"ז ואמאי אצטריך זכותא דא"י. ואפשר דבכל הדברים צריך לכוין בכל הבחינות ממטה למעלה. וארץ ישראל עצמה אבניה ועפרה רומזים לקדושה וכמ"ש בספר טוב הארץ ואם היה נכנס לא"י היה מתחיל מבחינת האדמה עצמה ואהניא זכותא והיה עולה מעלה מעלה והיה אפשר לבטל יצרא דע"ז א"נ שאם היה נכנס לא"י היה בנקל למשה רבינו ע"ה לבטל יצרא דע"ז והיה הדבר בא כסדרו אך כשלא נכנס אם היה רוצה לבטל יצרא דע"ז היה מראה שמחזיק עצמו לגדול והאיש משה עניו מאד ודוק כי קצרתי:

והרב עיון יעקב ז"ל כתב וז"ל ואפשר דמה"ט אמרינן אלמלא בא משה לא"י לא נחרב בית המקדש דאלו היה בא והי"ל זכות א"י והיה נמסר בידו יצרא דע"ז וכו' ועל שאר עבירות היה נשפך חמתו על א"י לכך אמר לו רב לך עכ"ל. וכבר הרב גאון עוזנו הרב פרשת דרכים האריך למעניתו ושם נאמר דאם ישראל לא יחטאו ישארו דור המדבר ולא יבואו לעת"ל וז"ש ויתעבר ה' בי למענכם ויאמר אלי רב לך כדי שיהיה לכם תקון וכבר בדרושים אני בעניי הבאתי דבריו של גדול הרב פרשת דרכים הנזכר וכתבתי איזה גרגיר לפי קוצר דעתי הוא ברחמיו ירחם עלינו ויאיר עינינו בתורתו הקדושה תורת **חיים**: